

Deklarašuvdna čihččet Sámi parlamentariihkkariid konfereanssas Árviesjávrries, 31 beaivvi miessemánus 2023

Sámieatnama sámedikkiid parlamentariihkkárat celket čuovvovaččat:

Mii sámi parlamentariihkkárat Aanaaris, Gironis ja Kárášjogas duodaštit ahte sámedikkiin lea rabas beassanvejolašvuohta ovttaskas olbmuid registreret iežas jienastanlohkui, sii guhte devdet gáibiduvvonkriteriaid. Oktiibuot leat eaktodáhtolaččat registrerejuvvon sápmelaččat badjel 30 000.

Mii sámit leat eamiálmot Sámis. Don doloža rájis lea min álbmot háhkan ealáhusa ja hálddašan dan eatnamiid ja čáziid stuorimus fuolain ja áktejumiin. Mii leat oassi Sámi eanadagain. Min eallin- min kultuvra ja birgen- lea heivejuvvon heivehahti dássadagain dan gaskkas maid luondu sáhtá addit ja mas mii sáhttit ávkkástallat luonddu goarideami haga. Min vuohki eallit váhtá viiddes čiekŋalis máhtu, rabasvuoda ja ahte sihke ovttaskas olmuin ja servvodagas lea iešheanalaš ovddasvástádus.

Mii deattuhit ahte Sámis gos min vuodđokultuvrra ja rievttit sierra álbmogin ásahuvvoje.

Čujuheami ovdalaš cealkámušaide dain guhtta parlamenttalaš konfereanssaide ja buriin dáhtuin láhttet eurohpálaš parlameantabismáin, háhkat progresiivalaš ovdáneami gos bijut nugo našunála riikkarájiid rasten bohtá movttiidahttojuvvot.

Duodašta ahte sámi álbmot lea seammá árvosaš go eará álbmogat, ja mis galgá leat riekti doaibmat ja atnit iežamet earáláganin ja dakkáriin galgat mii árvvusadnut.

Duodaštit ahte nállevealaheapmi lea fápmu mii báidná oarjemáilmmi servvodaga ja lea vuodđun struktuvrralaš ja ásahuslaš vealaheapmái Eurohpás ja davviriikkain.

Sámi álbmoga álbmotluhti lea Sámieatnan Duoddariid.

1) Eurohpálaš Green Deal (ruoná šiehtadus) nugo bukto ovdán Eurohpá kommišuvnnas: **bohtá muktit Uniuvnna odđáigásaš, nákkabeaktilis ja gilvaleaddji ekonomiijan** ja maidái **“Muktit dálkkádat- ja birashástalemiid vejolašvuohtan ja dagahit muktima vuoiggalaš ja buohkaid fátmasteaddji.”** Vuoittuid háhkan Ártkisis gáibida luohtehaddi muktima mas lea sihke unnideapmi ja lasihuvvon gierdogeava sirkulerema.

Eamiálbmogin Eurohpás mii biehttalit buot figgamušaid min eatnamiid ja čáziid eksploateremiidda min miehtama haga ja suddjen dihte min kultuvrra, ealáhusaid ja eallinvuogi.

Mii gáibidit ahte gaskariikkalaš instrumeanttat olmmošlaš vuoigatvuodaide, nugo ILO 169, UNDRIP, ICCPR ja ICESCR čadahuvvojit dakkaviđe. Dan eamiálbmogiid buorin nu ahte vuoigatvuodat eatnamiidda ja čáziide suodjaluvvojit gaskariikkalaš lágaid mielde.

2) Buot aktevrrat, oktan stáhtalaš fitnodagaid, maid doaibmá čuohcá lundui ja birrasii sámiid árbevirolaš guovlluin, lobiid ohcamušain galgá gávdnit polisi dasa movt suddje, gudnejahttá ja dovddasta olmmošlaš vuoigatvuođaid ja eamiálbmogiid.

Mii gáibidit olmmošvuoigatvuođa standárddat ja polisit ráhkaduvvojit buot aktevrraide Árkttis.

3) Alimus duopmostuoluid duomut iešguđet davviriikkaid stáhtain adde sámiide rivvttiid nationála stáhtaid lágaid ektui.

Mii muittuhit ahte šiehtadusaid ollašuttimat, dahje eará konstruktiivvalaš bijut, ja oktavuoha man vuođđu lea ráđđehallan ja oktasašbargu, lea vuođđu luohtehahtti ja bistevaš doaibmaguoibmevuhtii davviriikkalaš stáhtaid ja sámedikkiid gaskkas.

4) Sámiid árbevirolaš eallinvuohki mas leat dábit, doaimmat, borramušvuogádagat ja vuoigatlašvuohta leat oasis min kultuvrra árvvus. Ja dát erenoamáš vuohki gáibida suoji, gudnejahttima ja dovddasteami sihke nationála ja regionála dásis. WHO cealká “Dearvvašvuohta lea eallindilli ollislaš fysalaš, mentála ja sosiála čalgui ja ii dušše dávddaid ja doaibmahehttehusaid váilevašvuođa”.

Mii gáibidit davviriikkalaš stáhtaid ráhkadit lágalaš ja čadahit riektelaš suoji sámiid sosiála buresbirgemii.

5) Árbevirolaš borramuš lea dehálaš sámiid identitehtii ja kultuvrii. Borramuškultuvrras leat lunddolaš jahkeáiggiid rievdamat ja mearriduvvo áigodatlaš valljivuoha murjiide, lottiide, guliide, urttaide, sarvvaide, šattuide, bohccuide ja fuođđuide. Dehálaš vuođđu sámi borramušaid buori kvalitehtii lea buhtis ja billiskeahtes luondu ja eleš ja bistevaš sámi eallinbiras. Sámiid erenoamáš bivdin, guolásteapmi ja čoaggin borahahtii šattuoin buktá oasis min borramušsihkkarvuhtii Árkttis.

Mii, eamiálbmogiin, albmanahhtit min rievtti bisuhit borramušsuvereniteahta.

6) Ráddjejuvvon luonddunávccat Sámis leat sakka váikkuhuvvon mearehis garra eksploateremis maŋemus 100 jagiin. Álbmotmeahccin, luonddusuodjeguovlluin, biosfeara-guovlluin galgá gávdnot oktasaš guovlu riikkarájiid rastá. Mii dovddahit min mearrádusa oktasaš guovllut rájiid rastá mii suddje nanusvuođa ja caggá globála liegganeami. Gaskariikkalaš reaidut olmmošvuoigatvuođa váras nannejit ahte eamiálbmogiin lea riekti iešmearrideapmái danne go sii leat álbmogat dan oktavuodas mii lea Oktasaš artihkkalis 1 jagi 1966 Konvenšuvnnas riikavuloš ja politihkalaš rivvttiin ja jagi 1966 Internationála konvenšuvnnas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš rivvttiin.

Mii cealkit min rievtti geavahit sámi iešmearrideami ceggen dihte riikkarájiid rastejeaddji sámi regiovna gos suddje min kultuvrra, biologalaš girjáivuoda ja bisuheami.

7) Agenda 2030 lea doaibmaplána man ulbmil lea muktin bistevaš servvodahkii ja čalgui olbmuid ja planehtii. Agenda 20230 ulbmil ja oasseulbmilat leat integrerejuvvon ja juohkemeahtumat ja gullet buot njealji dimenšuvnnaide bistevaš ovdáneapmái:

EVTTOHUS

Jorggaluvvon nuortasámegillii

ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš ja biraslaš. Ulbmil 15 Agendas 2030:s ovddida: Suddjet divodeaddji ja ovddidit bistevaš geavaheami nannáma ekovuogádagain, mehciid bistevaš dikšun, caggat sáttomearaid leavvama.

Mii dovddastit ahte borramušváráiduhhtimis lea mánggat dimenšuvnnat, maddái dearvvašvuohta, čálgu, giella, identitehta ja birgen mat buohkat eavttuhit oppalaš meannudeami ja njuolgga áŋgiruššama sámi álbmogis.

”Cealkit mis oktasáččat lea geatnegasvuohta hálddašit ja doalvut min oktasáš árbbi min máttuin viidáset sámi servvodaga buorrin, ja dan ovddusgovlui suodjalit min árvosaš eamiálbmotrivttiid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide- olbmuid geavaheami vuodul dáid eatnamiid don doloža rájis”.

Jáhkámáhkke julggaštus. *Jorggaluvvon sitahta vuosttaš parlamentáralaš konfereanssas mii lei Jáhkámáhkkes guovvamánu 24 beavvi 2005.*